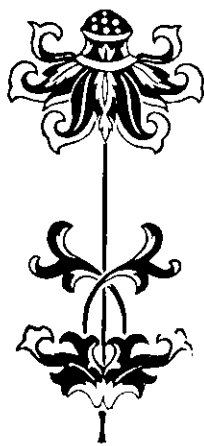

NGA MAHI A TE
HUI O TE HAHI
MAORI O TE TAKIWA
O TURANGA, I TE PI-
HOPATANGA O WAI-
APU I TU KI TUPA-
ROA APERIRA II, 1904.

TURANGA. NA TE WI-
REMU HAPATA I TA
KI TE PEREHI KI TE
RAUKAHIKATEA, 1905.

NGA MEMA O TE HUI.

TUMUAKI : TE PIHOPA.

MINITA :

REV. MOHI TUREI.*
,, RATIAHA PAHEWA.
,, MUTENE TE AIHU.
,, H. W. WILLIAMS.
,, HONE WAITOA.
,, MATENGA WAAKA.*
,, HAKARAIA PAHEWA*
,, APERAHAMA TAMIHERE.

MANGAI REIMANA :

_____	...	Turanga
RUTENE ARAHI	...	Whangara.
HORI TOHUNGIA	...	} Tokomaru.
HIRINI TAUTAU	...	
RIWAI TAOTU	...	} Whareponga.
EPARAIMA URUIKA	...	
WI TAHATA	...	} Tuparoa.
REUPENA TUREHU	...	
PARATENE NGATA	...	} Te Horo.
REIHANA MOARI	...	
HOANI HURIWAI	...	} Rangitukia.
HIRINI PAHAU	...	
PITA POKIA	...	} Te Kawakawa.
HIRAI TE NGAHUE	...	
TAKANA TARENA	...	Te Kaha.

*Kihai enei i tae ki te Hui.

HE TUHITUHINGA,

I NGA MAHI A TE HUI O TE HAHI MAORI O TE TAKIWA
O TURANGA, I WHAKAMINEA KI TUPAROA I TE 11 O
NGA RA O APERIRA, 1904.

NO te 10 o nga ra o Aperira i mine ai nga tangata
o te Hui me te tangata whenua ki te kawanga
o Matiu Apotoro, Whare-karakia. E ono tekau ma
tahi te hunga i tango i te Hapa a te Ariki, i puta ano
te kohikohi, £2 15s 9d mo te perehitanga i nga Mahi
a te Hui.

I te 11 o nga ra ka mine te Hui ki roto ki te Whare-
karakia i te 2 o nga haora, karangarangatia ana nga
ingoa me te whakao ano enei:—

Minita: Matiaha Pahewa, Rutene te Aihu, Te
Wiremu Hapata, Hone Waitoa, Aperahama Tami-
here.

Mangai Reimana: Rutene te Arahī, Hori Tohungia,
Hirini Tautau, Riwai Taotu, Eparaima Uruiki, Wi
Tahata, Reupena Turehu, Paratene Ngata, Reihana
Maori, Hoani Huriwai, Hirini Pahau, Pita Pokia,
Hirai te Ngahue, Takana Tarena.

Katahi ka kiia e te Pihopa kua tu te Hui, ka tima-
taia hoki e ia te, mahi ki te inoi.

Muri iho ka whai-korero te Pihopa ki te Hui.

TE WHAI-KORERO A TE PIHOPA.

Tena koutou, e hoa ma, e nga Minita, e
nga mangai o te iwi.

I te mea e whai nei tatou ko nga mahi ka-
toa a te Hahi “kia ahua pai, kia tika,” me
ata titiro e tatou nga mea e rere ke ana.
Mehemea e tae mai ana he tangata tauhou ki
tenei takiwa, he titiro ki te ahua o nga mahi,
he maha nga tohu mate e kitea e ia. Ko
etahi o nga Whare-karakia kua rite ki te
whare mahue, ina hoki kahore he taiapa pai,
ko te peita o waho kua hore, ko etahi o nga
wini kua pakaru, ko roto, kihai i tahia nga
oneone o raro, ko nga wini ko nga pakitara,
kapi tonu i te tukutuku pungawerewere.

Hei te Katapu, ka kitea e ia he ruarua te tangata, kahore e tuturi ina inoi, kahore hoki e ngahau te ahua o te karakia. Etahi mea e kitea e ia, ko te kore kura mo nga tamariki i te Ratapu, ko te nui haere o te hurangi waipiro, ko te takahi a etahi i te marena, ko te maha noa atu o nga mahi raruraru. Kia kitea tenei tu mea, kua tika te ki, ko te whakapono o te iwi kua mate, kua rite ki te kaupuke pakaru.

Kihai i penei te ahua o nga mahi i te wa i timata ai te tahuri o te iwi Maori ki te whakapono ki a Te Karaiti. I taua wa kahore ano kia akona etahi o nga mahi tutu a te Pakeha; kahore he haurangi waipiro; kahore he purei kaari, me etahi mea pera; engari e ngakau nui ana te tokomaha ki te ako, e ngahau ana te karakia, e huihui ana ki te ako i nga tikanga o te Karaipiture, ehara i te mea nga Ratapu anake, engari i etahi ra ano i whakaritea; e riria ana hoki e te tokomaha nga mahi tutu katoa.

I muri nei kua kaika te rere o te tangata ki te ako tauhou. Kia ki kau tetahi tangata he poropiti ia, kakama tonu te tokomaha ki te whakapono ki a ia. Ki kau tetahi, "he tohunga ahau ki te whakaora turoro," me te hua ano ana mahi maminga, he tokomaha kua piri ki a ia, to ratou manawareka ko ratou kia mamingatia. Ehara i te mea kei te tangata Maori anake tenei tu mea; he nui noa atu ano ki te Pakeha. Ehara hoki i te mea no naiane; engari he mahi tawhito na te hoariri. I te timatanga o te whakapono kua ki etahi, he Hurai ratou. I muri mai ka titoa he atua kowhiowhio; i muri mai ko Paraharaha te atua; tera atu ano etahi, te Kaupare, te Hauhau, te Ringa-tu, te Paetinihau, te Momona, te aha, te aha. He maha nga tikanga a te kai-whakamatautau hei whakaware i te tangata i runga i te whakapono ki te Atua. He mohio taua nanakia ki nga kupu o te Karaipiture. I a ia e whakamatautau ana i a Te Karaiti i tikina rawatia ki te Karaipiture he kupu mana. He penei tonu hoki tana mahi inaianei kia mamingatia ai e ia te tangata. Otira ko etahi o aua huarahi pohe-

he kua ngaro inaianei; ko te tutukitanga hoki tena mo etahi. Ma nga hua ka matauria ai. Ko nga mea katoa e kukume ke nei i te tangata i runga i te Rongo-pai kua tae mai ra i te timatanga, kia owhiti te tangata ki era; he kino ra hoki.

Kia pewhea hoki tatou i te mea he kaha nei te mahi a te hoa-riri? Te tino mea ma tatou ko te whakawhirinaki ki te Atua. Nui noa atu te kaha o to tatou nei tuara i to te hoa-riri. Kia tupato tatou ki nga mea poka hou ake, kei whakawarea tatou, kei mimingatia e nga kupu tipatipa a te tangata. Kia whakaputa i te uaua ki nga mahi katoa kua tohu-tohungia nei e te Atua hei mahi ma tatou. Kia whai whakaaro ki te whakaranea i te orange mo te Minita, kei taumaha ia i nga mahi o te taha ki te tinana, e kore ai e watea ki nga mahi i motuhia ai ia hei Minita. Tenei ano te taha Pakeha kei te mahi, he awhina i te taha Maori; kua hoki e waiho kia mahi ana ko te taha Pakeha anake, kei hoha. Me mahi nga mea pai katoa, me te inoi tonu ki te Atua, e whakamakona nei i te tangata e hiakai ana, e whakakaha nei i te tangata ngoikore, he hiahia nei tona kia whai kaha ia. Mana, ara ma tona Wairua e whakatikatika nga mahi katoa a tenei Hui.

NGA MOTINI.

1. I whakaritea a Te Wirimu Hapata hei kaituhituhi i nga mahi a te Hui.
2. Na Aperahama Tamihere, minita raua Pita Pokia:—
He whakapai tenei na te Hui ki te Whaikorero a te Pihopa, he ki hoki kia whakaae ia kia parehitia i roto i te tuhinga i nga Mahi a te Hui.

Whakaaetia ana.

3. Na Aperahama Tamihere, minita raua ki Wi Tahata:—

Kia whakaurua mai a Wi Takeke raua ko Te Rana Morete ki roto ki te Hui, ka ahei ai raua ki te whakapuaki kupu.

Whakaaetia ana.

4. He Patai na Hori Tohungia :—

Kei te pewhea ra te whakaaro ki te motini a Matiaha Pahewa i tono nei kia tukua mai a Nikora Tautau hei riwhi mona i te mea kua taumaha haere ia ?

I utua e te Pihopa :—

Heoi ano taku whakahoki ko te whakahoki ki te patai a Matiaha i tera tau: Kei te hiahia ahau kia hoki mai a Nikora ki tenei Pihopatanga. Mehemea hoki e marama ana te hurahi mona e hoki mai ai ka hohoro ano te puta o te karanga i a ia kia hoki mai.

5. He Patai na Paratene Ngata :—

Mehemea kei te takoto te moni hua o te moni e £400 mo te tahua oranga minita o te Pariha o te Horo ; mehemea kei te tapiri haere aua moni hua i te noni tinana ?

I utua e te Pihopa :—

Kua perehitia ki etahi o nga pukapuka o nga Mahi a te Hui i etahi tau te tikanga o nga moni o te Tahua Oranga Minita. I timataia te kohikohi mo tenei Tahua i te tau 1858 ; he mea whakarite na te Pihopa kia takoto te £200 a tetahi Pariha ka uru ai taua Pariha ki taua tahua. I homai e te Ropu Tono Mihinare mo tenei Tahua £1000, tera atu ano hoki etahi moni a te Pakeha i whakaurua mai e te Pihopa. Takoto ana i reira te tikanga mo te whai Minita tetahi o nga Pariha kua uru nei ki te Tahua, kia puta i roto i nga hua o te Tahua e £20 i te tau, hei oranga mo te Minita o taua Pariha ; ma te iwi ano o te Pariha e whakaranea ake i ia tau, i ia tau. Ko te whakaranea a te iwi, kihai i ata rite. Na reira i puta ai te whakahau a te Hui i te tau 1874 kia kohikohia ano e ia Pariha, e ia Pariha he Tahua Apiti, kia £200 ; ko nga hua o tenei hei whakaranea i te oranga mo te Minita o te Pariha. No te tau 1878 i timataia ai e etahi Pariha tenei kohikohi ; kua tutuki hoki ta etahi Pariha ki te £200, ko ta etahi kahore ano kia tutuki. I te mea kahore he Minita hei tango i nga hua o te Tahua Apiti, e tapiritia ana aua hua ki te tinana o taua Tahua.

6. He Patai na Aperahama Tamihere, minita :—

Mo tē rohe tuturu o Ngatiporou i Tawhiti ki Patangata, tokorua nei nga minita ko tetahi kua kaumatua rawa, e rua nga Pariha kua roa te takoto puare: Mehemea e kitea ana e te Tumuaki he huarahi e karangatia ai tetahi tangata i waho atu, e whakaritea ai ranei tetahi tangata i roto i tenei rohe hei minita mo tetahi o enei pariha e takato kau nei?

I utua e te Pihopa :—

Ehara i te mea kei te iwi anake te pouri mo te kore minita o etahi Pariha mehemea hoki e kitea ana he minita i roto ranei, i te rohe, i waho ranei mo nga pariha kua hohoro ano te whakanoho ki nga wahi e puare ana.

7. He Patai na Paratene Ngata :—

Mehemea e taea ranei kia tonoa ki te Poari pupuri i nga moni Tahua oranga Minita Maori kia unuhia mai ki waho i o ratou ringa kia kohia ki etahi tokotoranga e taea ai te whakahaere ki te moni hua nuku ake i nga hua e puta nei mo aua moni inaianei?

I utua e te Pihopa :—

Ko nga Kai-tiaki (Trustees) o nga moni penei me te Tahua Oranga Minita, e araitia ana e te ture kei tuku atu i aua tu moni ki runga ki etahi o nga mahi e ahua rahi ake ai nga hua, he tupato kei pono mai he aitua e ngaro ai te tinana o te Tahua. Ko ta te ture i wkakaae ai, ko nga moni kia takoto mokete i runga i te piihi whenua, ko taua whenua hei punga mo te moni e mau ai; me tuku ranei ki nga mahi a te Kawanatanga, kia ahu mai ai i reira te itereti. Te pai o enei, ko te ora o te tinana o te tahua ahakoa iti te hua e puta ana i te tau. Ki te whai nga Kai-tiaki ki etahi o nga mahi e rahi ai nga hua, ka whakanengia e te ture.

8. He Patai na P. Ngata :—

Mehemea e taea kia whakahokia mai nga hua o nga Tahua Oranga Minita ma nga kai-whakaako?

I utua e te Pihopa :—

Kua huaina nei te Tahua ko te “Tahua Oranga Minita,” ko te take hoki tena i koha-

kohia ai nga moni, e kore e ahei kia hoatu nga hua o taua Tahua ki te tangata ehara nei i te Minita.

9. He Patai na P. Ngata :—

Mehemea kaore e araia to matou whakaaro inaianei mo nga moni e whakaarohia ana e matou mo runga i nga Tahua Oranga Minita kia riro ma matou e tuku ki te wahi e rahi ake ai nga hua (itereti) kia kore e tutuki ki roto ki nga runga o nga Trustees?

I utua e te Pihopa :—

Ki te riro ko etahi atu tangata hei Kai-tiaki (Trustee) mo nga moni e korerotia nei, ka eke ano ki runga ki a ratou te ture i korerotia e ahau i mua tata ake nei. He mea pai kia rapua me kahore he takotoranga pai mo nga moni e rahi ai te itereti, ka whakaatu ai ki nga Kai-tiaki.

10. Na te Wiremu Hapata, minita, raua ko Hone Waitoa minita :—

He kupu whakapai a tenei Hui ki te whakahou a Te Whanau-a-Rua i to ratou wharekarakia, i a Matiu Apotoro. He tauira pai tenei mo nga pariha katoa o tenei takiwa; ina hoki kua rite katoa nga mea o te whare, me te takoto ano etahi moni mo etahi mahi. Me perehi ano ki roto ki nga Mahi a te Hui nga moni i kohikohia, me nga putanga o ana moni.

Whakaaetia ana.

11. He Patai na Aperahama Tamihere, minita :—

He mea tika ranei kia rere nga kai-whakako ki nga mahi tohunga, ehara ranei i te mea tika?

I utua e te Pihopa :—

He tokomaha nga tangata kei te whakawarea e te mahi a te tohunga Maori, i kore ai e tapatahi te whakaaro ki te whakapono ki te Atua. Me he hinu te maeneene o nga kupu kia hewa ai te tangata he mahi pai; otira kia roaroa e mahi ana ka kitea te kino. Ehara hoki i te mea tika kia rere atu nga kai-karakia, etahi atu ranei o nga tangata o te Hahi, ki aua mahi.

12. Na Aperahama Tamihere, minita, raua ko Hone Waitoa, minita :—

He kupu whakamihi na tenei Hui ki a Hirini Wiremu mo tana arohatanga i nga wi-ni o tenei whare, me era atu mahi ana.

Whakaaetia ana.

13. Na Paratene Ngata raua ko Rutene Te Arahī :—

Kia puta te whakaaro o nga tangata o ia pariha, o ia pariha, ki nga he o te Hahi i roto i a tatou kua whakaaturia nei e te Pihopa i tana Whaikorero inaianei, kia whakakorea aua he.

Whakaaetia ana.

14. He Patai na Paratene Ngata :—

Me kore e tika, i tenei wa e watea nei etahi Pariha i te kore minita, kia huia kia kotahi he minita mo nga Pariha e toru, mo Te Horo, mo Tuparoa, mo Whareponga ko Rev. A. Tamihere kia whai minita ra ano ka wehe-wehe ai ano.

I utua e te Pihopa.

15. Na Pita Pita Pokia raua ko Paratene Ngata :—

He whakamoemiti na tenei Hui ki te kaha o te tangata whenua ki te manaaki i enei Hui e rua. Ma te Atua pu ano hoki e tuku mai he manaakitanga ki a ratou mo to ratou kaha ki te whakahaere i nga mahi pai.

Whakaaetia ana.

I whakamutua i konei e te Pihopa ki te manaaki.

I panuitia, i whakaaetia.

11 Aperira, 1904.

W. L. WAIAPU,
UPOKO.

